

GEORGIOS

archimandrita kláštera Grigoriou na Sv. hoře Athos

ZBOŽŠTĚNÍ JAKO SMYSL LIDSKÉHO ŽIVOTA

ÚVOD

Je neobyčejně smělé, když někdo hovoří o zbožštění, aniž by s ním měl osobní zkušenost. Milostí všemohoucího Boha a našeho spasitele Ježíše Krista jsme ale našli odvahu mluvit o tom, co přesahuje naše síly.

Odvážili jsme se toho zejména proto, aby našim pravoslavným bratřím nezůstal skryt nejvyšší a konečný smysl našeho života, pro nějž jsme byli stvořeni.

Odvážili jsme se toho, abychom ukázali, že pravoslavné pastýřské učení směřuje ke zbožštění, nikoli k pouhé mravní dokonalosti bez Boží Milosti, jako je tomu na západě.

Odvážili jsme se toho proto, abychom pomohli těm, kdo baží po nejlepších věcech, totiž abychom jim pomohli v zápase o věc nejvznešenější, která jediná je schopna uhasit jejich žízeň po absolutnu, totiž po trojjediném Bohu.

Odvážili jsme se toho překypující vděčností k našemu Tvůrci a Stvořiteli za jeho veliký dar naše zbožštění skrze Milost.

Odvážili jsme se toho, neboť si uvědomujeme nezastupitelnou roli naší svaté církve jako jediného pozemského společenství zbožštění.

Odvážili jsme se toho na svědectví o velikosti a pravdě naší pravoslavné víry, která jako jediná učí a i skýtá svým údům zbožštění.

A konečně jsme se toho odvážili proto, abychom potěšili duše, které, bez ohledu na to, jak jsou otráveny a zmateny hříchem, vroucně touží po světle Kristově.

Milosrdný Pane, kéž by se Ti ve Tvé nekonečné lásce zalíbilo učiniti nás hodnými vykročit po cestě zbožštění dříve, než opustíme tento pomíjivý svět.

Milosrdný Pane, veď naše pravoslavné bratry při jejich hledání zbožštění, neboť oni se nedokážou radovat, protože neznají velikost svého povolání, povolání k božství podle Tvé Milosti.

Milosrdný Pane, veď jinoslavné křesťany k poznání Tvé pravdy, aby nezůstali vně Tvé svatební komnaty, odloučení od Milosti zbožštění.

Milosrdný Pane, smiluj se nad námi a nad Svým světem!

Amen.

Březen I. P. 1997

Poznámka: Tento text byl sestaven na základě kázání, pronesených v různý čas v několika řeckých městech na žádost místních ctihodných metropolitů. Proto je styl tohoto pojednání, které je vlastně spojením podstatných částí oněch kázání, srozumitelný. Je třeba ještě říci, že zhostiv se tohoto tématu, kázal jsem vlastně poprvé, vědom si důležitosti tématu pro duchovní život.

ZBOŽŠTĚNÍ JAKO CÍL LIDSKÉHO ŽIVOTA

Otázka po smyslu života má pro člověka prvořadý význam, neboť se dotýká nejdůležitější věci: směřování jeho života na zemi. Pokud člověk zaujme v této otázce správné stanovisko, tedy pokud uskutečňuje své pravé určení, potom je schopen postavit se náležitě i k maličkostem a každodenním nesnázím, stejně jako budovat svůj vztah k ostatním lidem, ke

studiu, práci a manželství a trpělivě vychovávat své děti. Avšak pokud si člověk na tuto zásadní otázku není schopen správně odpovědět, potom selhává i v ostatních oblastech života. Jaký smysl ještě může věcem dát, když celý jeho život je beze smyslu?

Cíl našeho života je ale odhalen už na začátku, v první kapitole Bible, když Písmo praví, že Bůh stvořil člověka „k obrazu Svému a podobě“. Tak se dozvídáme o veliké lásce, kterou chová Trojjediný Bůh k člověku. Neboť On nechce, aby člověk byl pouhým stvořením s osobitými dary (charismaty), kvalitami a jistou nadřazeností nad ostatními stvořeními věcmi, ale chce, aby se člověk stal bohem podle Milosti.

Navenek se člověk zdá být jen biologická jednotka, podobně jako ostatní stvoření, živočichové... Samozřejmě, že člověk je i živočichem, ale, jak výstižně praví sv. Řehoř Theolog, „Člověk je jediné stvoření stojící mimo stvoření, jediné on se může stát bohem.“ (viz Homilii na Zjevení Páně, PG 36, 324, 12).

Výrok „k obrazu svému“ poukazuje na dary, které člověk dostal samojediny, na rozdíl od ostatního stvoření, takže je vskutku obrazem Božím. Tyto dary jsou: rozum, svědomí, svobodná vůle, tvořivost, láska mezi mužem a ženou a touha po absolutnu a po Bohu, uvědomění si sama sebe a vůbec všechno, co člověka odlišuje od ostatního živoucího stvoření a zakládá jeho osobu či osobnost. Jinak řečeno, cokoli činí z člověka osobu, to jsou dary stvoření „k obrazu Svému“.

Člověk, obdařen „obrazem“, je povolán k tomu, aby získal „podobu“ Boží, tedy k tomu, aby dosáhl zbožštění. Neboť Stvořitel, Bůh podle přirozenosti, povolává člověka, aby se stal bohem podle Milosti.

Bůh obdařil člověka dary „k obrazu Svému“, takže se může povznést velmi vysoko a může s nimi získat podobu svého Boha a Tvůrce: ne pouhou vnější nebo morální příbuznost s Ním, ale přímo osobní jednotu se svým Stvořitelem.

Je ovšem velmi odvážné říci a vůbec se domnívat, že cílem našeho života je, abychom se stali bohy podle Milosti. Přesto ale ani Bible, ani církevní otcové se nesnaží před námi právě tento cíl skrývat.

Bohužel, mnoho lidí nejen mimo církev, ale i v ní, zůstává v nevědomosti. Věří, že cílem jejich života je, přinejlepším, pouze mravní zdokonalení a snaha stát se lepším člověkem. Toto ale, podle Evangelia, Církevní tradice a sv. Otců, není skutečným cílem našeho života. Člověk se musí snažit o víc, než jen být lepší, mravnější, spravedlivější, čistší, bdělejší. Ovšem, i toho je třeba si hledět! Ale není to nejdůležitější, konečný cíl, kvůli kterému Stvořitel a Tvůrce učinil člověka. A co je tím cílem? Je to zbožštění-jednota člověka s Bohem, ne vnější a citová, ale skutečná.

Tak vysoko staví pravoslavná antropologie člověka, a srovnáme-li ji s ostatními filosofickými, sociálními či psychologickými systémy, shledáme, jak jsou tyto mělké, jak vůbec neodpovídají na velikou touhu člověka po něčem vskutku vysokém a opravdovém v jeho životě.

Poněvadž je povolán k tomu, aby dosáhl „podoby Boží“, potažmo stvořen k tomu, aby se stal bohem, cítí člověk v případě, že nekráčí cestou zbožštění, vnitřní prázdnotu, cítí, že je „něco špatně“. Neprožívá opravdové štěstí, ani tehdy, když se pokouší zaplnit onu vnitřní prázdnotu jakoukoli jinou činností. Člověk pak může být lhostejný, vytváří si fantastické světy, ale zároveň je mělký, malý a omezený, neboť v tomto fantastickém světě je člověk spoután a uvězněn. Řídí pak svůj život takovým způsobem, že téměř nikdy nespočívá v míru, v míru sám se sebou. V hluku, napětí, s televizí a rádiem, které informují o všem a o ničem, je člověk jakoby na drogách-jen zapomenout, nemyslet, nestarat se, nevzpomínat, že vlastně kráčí po špatné cestě, že se na hony vzdálil svému původnímu určení...

Nakonec ale nedojde dnešní ubohý člověk uspokojení, dokud nenajde něco vyššího, co je v jeho životě, něco vpravdě krásného a tvůrčího.

Ale může se člověk vůbec sjednotit s Bohem? Může s Ním být v obecenství? A může se stát bohem podle Milosti?

VTĚLENÍ BOHA: PODMÍNKA ZBOŽŠTĚNÍ ČLOVĚKA

Církevní otcové praví, že Bůh se stal člověkem aby se člověk mohl stát bohem. Člověk by nikdy nemohl dosáhnout zbožštění, kdyby se Bůh nevtělil.

V době před příchodem Krista se objevilo mnoho moudrých a ctnostných lidí. Například staří Řekové dosahovali vysoké úrovně filosofie ve vztahu ke ctnostem i k Bohu. Vskutku obsahovala jejich filosofie pravdivé části, takzvané „logos spermatikos“, tedy „rozseté slovo (křesťanské pravdy)“. Koneckonců, byli to alespoň zčásti zbožní lidé, naprosto ne ateisté. O náboženství sice nepochybovali, nicméně o něm měli stejně zkreslené představy, jako někteří naši hůře informovaní současníci-prostě nevěřili v pravého Boha. Ačkoli ale pohané, přesto byli zbožní a bohabojní. Z toho důvodu všichni tehdejší vychovatelé, učitelé, vůdci političtí či lidoví, kteří se v rozporu s tradicemi Řeků pokusili vykořenit ze srdcí zbožných lidí víru v Boha, aniž s tím byli tito srozuměni, páchali zločin zpupnosti („hybris“). Ačkoli se tedy takoví lidé pokusili oloupit národ o jeho osobitost, je přesto od té doby řecká tradice-antická, pozdější i zcela nová-tradicí úcty a respektu k Bohu, na níž spočívá až do dneška universální a kulturní identifikace řeckého národa.

Touha po neznámém Bohu, po zážitku Boha, je patrná ve filosofii starých Řeků. Byli zbožní a plní víry, neměli ale pravé a úplné poznání Boha, chybělo jim společenství s Bohem. Zbožštění ještě nebylo možné...

I ve Starém zákoně nacházíme spravedlivé a ctnostné lidi. Ale přesto úplná jednota s Bohem, zbožštění, bylo umožněno teprve Vtělením Boha, tedy Slova Božího.

To bylo smyslem Božího Vtělení. Kdyby totiž bylo cílem lidského života pouze to, aby se stal člověk lepším, nebylo by vůbec nutné, aby Kristus přišel na svět. Nebyl by nutný Boží plán spasení, tedy Vtělení, kříž, smrt ani zmrtvýchvstání Páně-vše, co se stalo skrze Krista, jak my křesťané vyznáváme-poněvadž lidský rod by mohl být v mravnímu sebezdokonalování vyučován proroky, filosofy, spravedlivými lidmi a učiteli a vyšlo by to nastejno...

Víme, že Adam a Eva byli oklamáni ďáblem a toužili se stát bohy, ne ale v souladu s Bohem, ne cestou pokory, poslušnosti a lásky, ale naopak, spoléhající se na vlastní síly, vlastní vůli, naprosto egoisticky a samostatně. To je, tak řečeno, podstata lidského pádu do egoismu. Přijetím egoismu a nezdravé soběstačnosti se lidé oddělili od Boha a místo aby dosáhli zbožštění, dosáhli přesného opaku: duchovní smrti.

Církevní otcové říkají, že Bůh je život. Kdo se tedy odvrací od Boha, odvrací se od života. Smrt a duchovní stagnace (tj. tělesná a duchovní smrt) tudíž pocházejí z neposlušnosti Adama a Evy.

My všichni zakoušíme následky pádu... Oddělení od Boha vede člověka k tělesnému, zvířecímu, až démonickému životu. Velkolepé Boží stvoření je těžce nemocné, téměř až k smrti, „obraz Boží“ je porušen. Po pádu totiž ztratil člověk schopnost dosáhnout zbožštění, kterou měl před tím, než prvně zhřešil. V tomto stavu těžké, téměř smrtelné nemoci, člověk naprosto nedokáže po delší čas směřovat zpět k Bohu. Lidství tak potřebuje nový základ. Je potřeba nového, zdravého člověka, schopného směřovat svou svobodnou vůlí k Bohu.

Tím novým základem, novým člověkem, je Bohočlověk Ježíš Kristus, Syn Boží a Slovo Boží. On se vtělil, aby položil nový základ, nový počátek, aby „zadělal kvas nového lidství“.

Sv. Jan Damašský, veliký theolog naší církve, dokládal, že vtělením Slova nastalo druhé obecenství mezi Bohem a člověkem. První obecenství, které panovalo v ráji, bylo totiž porušeno a člověk se oddělil od Boha. Náš všeobjímající Bůh nám ale dal druhé obecenství, druhou jednotu Boha a člověka, která nemůže být už rozbita, neboť se uskutečňuje v osobě Kristově.

Bohochlověk Kristus, Syn a Slovo Boha Otce, má dvě dokonalé přirozenosti, božskou a lidskou. Tyto dvě dokonalé přirozenosti jsou sjednoceny „nesmíšeně, neproměnně, nerozdílně, neoddělitelně“ v jediné osobě Boha Slova Ježíše Krista, jak praví geniální definice IV. všeobecného sněmu v Chalcedonu, který, veden Duchem Sv., s konečnou platností ustavil theologickou „výzbroj“ pravoslavné církve ve vztahu ke všem christologickým heresím, které se kdy objevily. A tak má náš Kristus dvě přirozenosti: božskou a lidskou.

Lidská přirozenost je tudíž nezvratně spojena s přirozeností božskou, a to skrze tzv. „hypostatickou unii“, tedy sjednocení obou přirozeností v jediné osobě, totiž v osobě Kristově, protože On je věčný Bohočlověk. Bohočlověk, jenž „sedí na pravici Otce a znovu přijde se slávou soudit živých i mrtvých...“.Lidská přirozenost je tak povýšena a přijata do lůna Sv. Trojice a nic ji už od Boha nemůže oddělit. A to je důvod, proč po Vtělení Páně, i když můžeme hřešit, i když se můžeme odloučit od Boha, přesto, budeme-li s pokáním usilovat o návrat k jednotě s Ním, je tato cesta otevřená. Můžeme se s Bohem opět sjednotit, stát se bohy podle Milosti...

ÚLOHA BOHORODIČKY V PLÁNU ZBOŽŠTĚNÍ ČLOVĚKA

Pán Ježíš nám otevřel možnost sjednocení s Bohem a návratu k našemu původnímu určení. To je důvod, proč Písmo sv. označuje Ježíše Krista jako cestu, bránu či dobrého pastýře, jako život, vzkříšení, světlo. Je Novým Adamem, který vyvážil vinu Adama prvního. První Adam nás odloučil od Boha svou neposlušností a egoismem, ale Druhý Adam nás navrátil k Bohu skrze Svou lásku a poslušnost k Otci, poslušnost až k smrti na kříži. Nasměroval naši vůli k Bohu, takže pokud Jemu odevzdáme svojí svobodu, můžeme se s Ním sjednotit.

Ale dílo Nového Adama předpokládá dílo Nové Evy, Panagie (Přesvaté), která vyváží vinu první Evy. Jako Eva navedla Adama k neposlušnosti, tak má Nová Eva podíl na vtělení Nového Adama, který přivede lidský rod k poslušnosti Bohu. Proto naše Paní Bohorodička (Theotokos), první lidská bytost dosahující zbožštění, ovšem výjimečným a jedinečným způsobem, hraje v našem spasení roli nikoli prostou a jednoduchou, nýbrž zcela nezbytnou a nezastupitelnou.

Podle sv. Mikuláše Kabasily, velkého theologa XIV. století, by Vtělení nebylo možné, pokud by Bohorodička neodevzdala svou svobodnou vůli Bohu, pokud by ve své poslušnosti neřekla Bohu „Ano“, protože v opačném případě by Bůh znásilňoval svobodnou vůli člověka-kterou mu přece sám dal! A tak by se tedy bůh nemohl vtělit, kdyby neexistovala tak čistá, přesvatá a neposkvrněná duše, jako byla duše Bohorodičky. Ona se zcela odevzdala Bohu, dala mu svoji svobodu, svoji vůli, své já-a nám tak dala Boha.

Bohorodičce vděčíme za mnoho. Církev Bohorodičku slavně uctívá a vzdává jí čest. Sv. Řehoř Palama, když chtěl shrnout patristickou teologii, řekl, že Bohorodičce náleží druhé místo po Sv. Trojici, že je „bohem hned po Bohu“, poutem mezi stvořeným a nestvořeným. Nebo také „první mezi spasenými“, podle trefného výroku dalšího z theologů naší církve. Sv. Nikodém Svatohorec, jenž šířil světlo poznání v ne příliš dávné době, mínil, že i kůry andělské jsou zalévány světlem, přijímaným od Přesvaté Bohorodičky.

Odtud je církví slavena jako „ nad cherubíny ctěnější a nad serafíny bez přirovnání slavnější“.

Vtělení Slova a zbožštění člověka je velké tajemství naší víry i teologie. Jimi žije každodenně naše pravoslavná církev ve svých svátostech, zpěvech, ikonách, prostě ve všem, co činí. A potvrzuje to i architektura pravoslavných chrámů. Nahoře, v kupoli chrámu je vyobrazen Kristus Vševládce, což symbolizuje sestoupení boha z nebe na zem, kdy se Bůh stal člověkem a „přebýval mezi námi“, jak píše sv. Jan (Jan 1, 14).

Jelikož Bůh se stal člověkem skrze Bohorodičku a skrze ni přišel na zem a k lidem a vstoupil do řádu viditelných věcí, zobrazujeme Bohorodičku v oltářní apsidě. Je „Božím mostem k sestoupení (mezi lidmi)“, „mostem vedoucím ze země do nebe“, místem připraveným nekonečnému Bohu pro naše spasení, „hlavní ulice“ (Platytera) nebes.

Dále, církev zobrazuje i zbožštěné lidi, lidi, kteří se stali bohy podle Milosti, protože Bůh se stal člověkem. Proto můžeme v našich pravoslavných chrámech zobrazovat kolem a pod obrazem Vševládce nejen vtěleného Boha, Ježíše Krista, a jeho neposkvrněnou matku, přesvatou Bohorodičku, ale i všechny svaté. Na všech stěnách kostela zobrazujeme výsledky Vtělení Boha: svaté a zbožštěné muže a ženy.

Proto, vstoupivše do pravoslavného chrámu, dosahujeme při pohledu na překrásné ikony bezprostředního zážitku: završujeme Boží dílo vykonané pro člověka a dáváme smysl našim životům. Všechno v chrámu nám potvrzuje Vtělení Boha a zbožštění člověka...

CÍRKEV, MÍSTO ZBOŽŠTĚNÍ ČLOVĚKA

Ti, kteří touží po sjednocení s Kristem a skrze Něj s Bohem Otcem, vědí, že tato jednota se uskutečňuje pouze v Kristově těle, totiž v naší Svaté pravoslavné církvi. Jednota samozřejmě nikoli s Boží podstatou, ale se zbožštěnou lidskou přirozeností Kristovou. A tato jednota pak není, jak už řečeno, jen vnější či mravní.

My ovšem nenásledujeme Krista tak, jako jiní lidé následují své učitele nebo filosofy. My jsme údové Kristova těla, totiž církve. Církev je tělo Kristovo, a to tělo skutečné, nejen v jakémsi přeneseném mravním smyslu, jak se mylně domnívali někteří theologové, kteří nedokázali proniknout hlouběji k duchu sv. církve. Kristus nás křesťany, vzdor naší hříšnosti a nehodnosti, vtělil do Svého těla. Učinil nás Svými údy a my se tak staly, opět skutečně, ne pouze mravní jednotou, údy Jeho těla. Apoštol Pavel říká: „Jsme oudové těla jeho, z masa jeho, a z kostí jeho.“ (Efes. 5, 30).

Ovšem, v závislosti na duchovním stavu křesťana, může být tento někdy živým údem Kristovým, jindy ale údem odumřelým. Ale i pokud je odumřelým údem, nepřestává být částí těla Kristova. Například pokřtěná osoba se ihned stává údem Kristova těla. Pokud však nevěří, neudrhuje společenství s církví a nežije duchovně, pak je odumřelým údem Kristovým. A přece, pokud se kaje, navrácí se ihned k Božímu životu a stává se živým údem Krista. K tomu už není nutný opětovný křest. Nepokřtěný, naproti tomu, není údem Kristova těla, ani v případě, že žije mravně. K tomu, aby se stal údem Kristovým a byl ke Kristu přivtělen, je třeba, aby byl pokřtěn.

Jako údové Kristova těla dostáváme od Něj život a ten se stává naším životem. Tím je nám dán život, spasení i zbožštění, což by bylo nemožné, kdyby nás Bůh neučinil údy svého svatého těla.

Podle sv. otců by bylo spasení nemožné bez svátostí církve, které právě nás přivtělují ke Kristu a činí nás částí Jeho těla a krve.

Jaké je to požehnání, býti účastníkem svátostí! Kristus se stane námi, Jeho život naším, Jeho krev naší krví. Proto sv. Jan Zlatoušlý poznamenává, že Bůh nemůže člověku nabídnout více než mu dává ve sv. přijímání, aniž člověk od Boha může žádat víc, než se mu sv. přijímáním dostává. Tak tedy pokřtění, biřmování a vyznávající víru, máme podíl na Pánově tělu a krvi a stáváme se bohy podle Milosti. Sjednocujeme se s Bohem, nejsme již cizinci, ale přátelé Boží.

V církvi, v níž se sjednocujeme s Bohem, prožíváme novou skutečnost, zlom, který učinil ve světě Kristus, totiž nové stvoření. Tím je právě život církve a Krista, život, kterého se nám dostalo jako daru od Ducha Svatého.

Vše v církvi směřuje ke zbožštění-sv. liturgie, svátosti, bohoslužby, zvěstování evangelia, posty, atd. Církve je jediným místem zbožštění. Není to jen sociální, kulturní či historické zařízení, podobné jiným takovým zařízením v celém světě. Není jako mnohé další instituce tohoto světa. Ve světě mohou být založeny další instituce, organizace a zařízení a jiné prospěšné věci. Ale naše pravoslavná církev zůstává jedinečná, neboť je jediným místem Božího obcenství s člověkem a jediným místem zbožštění člověka. Člověk se může stát Bohem jedině v církvi a nikde jinde. Na žádné universitě, v žádné dobročinné organizaci ani jiné chvályhodné a prospěšné instituci co jich je na světě. Všechno dobro, které se tím člověku dostane, nevyváží to, co nabízí církev.

A to je důvod, proč všechny světské instituce a zařízení nemohou nikdy nahradit církev, jakkoli se o to budou snažit.

Stává se, že my, slabí a hříšní, zažijeme v církvi čas od času nějakou krizi či nesnáze, dokonce se stává, že dojde i k pohoršení v lůně církve. To se stává proto, že jsme teprve na cestě ke zbožštění a je tedy jenom přirozené, že se projeví lidská slabost. Nejsme bohové, teprve se jimi stáváme. takových věcí se může objevit mnoho, neměli by nás ale odvrátit od církve, neboť pouze v ní můžeme dosáhnout jednoty s Bohem.

Například, když jdeme do kostela sledovat sv. liturgii a potkáme tu lidmi, kteří při ní nedávají

pozor a kteří dokonce rozprávějí o něčem úplně jiném a působí rozruch, oprávněně nás napadá myšlenka, co vlastně mám za užitek z návštěvy kostela? Nebylo by lepší, kdybych zůstal doma, kde bych měl větší klid a pohodlí k modlení? Tomuto nesprávnému myšlení ale musíme odporovat:

Doma bych sice měl větší klid, ale neměl bych tam Boží Milost, která mi dává zbožštění a svatost. Neměl bych tam Krista, který je přítomen ve své církvi, ani Jeho svaté Tělo a jeho drahocennou Krev, které se nacházejí v Jeho sv. církvi na sv. prestole. Nemohl bych se účastnit Poslední večeře při sv. liturgii. Byl bych oddělen od svých bratří v Kristu, kteří, spolu se mnou, tvoří Kristovo tělo.

Tak tedy, ať se děje cokoli, neopouštějme církev, neboť pouze v ní jest cesta ke zbožštění.

ZBOŽŠTĚNÍ JE MOŽNÉ SKRZE NESTVOŘENÉ BOŽÍ ENERGIE

Podle učení Bible a církevních otců může člověk dosáhnout v lůně pravoslavné církve zbožštění, protože Boží Milost je nestvořená. Bůh není jen podstata, jak tvrdí západní církev, ale zároveň i energie. Poněvadž pokud by Bůh byl jen podstata, naše jednota a obecenství s Ním by nebylo možné, neboť Boží podstata je strašná a člověku nepřístupná: „Nebudeš moci vidět tvář mé, neboť neužrjí mne člověk, aby živ zůstal.“ (IV. M 33, 20) Uvedme tu celkem jasný příklad ze života. Dotkneme-li se holého elektrického drátu, můžeme zemřít. Pokud ale připojíme na takový drát lampu, zalije nás světlo. Vidíme, radujeme se, elektrina nám pomohla, ačkoli jí samé se ani nemůžeme dotknout. Řekněme, že podobně je to i s nestvořenou energií Boží.

Za předpokladu, že by bylo možno sjednotit se s boží podstatou, mohli bychom se i my stát bohy podle podstaty. Jinak řečeno, všechno by bylo jako Bůh, ale tím by nastal takový zmatek, že by se vlastně nic nemohlo Bohu podobat. Přibližně toto v kostce vyznávají východní náboženství. Například v hinduismu není Bůh osobním, ale je to nedefinovatelná síla, pronikající celý svět, všechny lidi, zvířata i věci (tzv. pantheismus).

Na druhou stranu, pokud by Bůh byl jen svá podstata bez energií, spočíval by jen sám v sobě, odtržený a nepřístupný všemu svému stvoření.

Podle pohledu pravoslavné theologie je Bůh jednota v trojici a trojice v jednotě. Jak výstižně říkají sv. Maxim Vyznavač a sv. Dionysius Areopagita a další sv. otcové, je Bůh naplněn láskou božskou, téměř milostnou, ke svému stvoření. Skrze tuto nekonečnou, extatickou lásku vystupuje Bůh ze Sebe a hledá jednotu se stvořením. To se projevuje a uskutečňuje v Jeho energii, či, přesněji řečeno, v Jeho energiích.

Svémi nestvořenými energiemi stvořil Bůh svět a jimi jej i udržuje. Svými tvořivými energiemi dává Bůh světu „podstatu i vlastnosti“. je stále přítomen v přírodě, stará se o veškerenstvo svými ochrannými energiemi, osvěcuje člověka svými osvěčujícími energiemi a posvěcuje ho energiemi posvěčujícími. V posledku jej pak zbožšťuje energiemi zbožšťujícími. Tak tedy vstupuje Bůh skrze své nestvořené energie do přírody, do světa, dějin i lidského života.

Energie Boha jsou božské energie. Ony také jsou samým Bohem, aniž by ale byly jeho podstatou. A protože jsou Bůh, mohou zbožštit i člověka. Pokud by ale tyto energie nebyly božské a nestvořené, nebyly by samotným Bohem a nemohly by nás zbožštit ani sjednotit s Bohem. Mezi Bohem a člověkem by zela nepřeklenutelná propast. Protože ale Bůh má božské energie, skrze které se s námi může sjednotit, můžeme s Ním být v obecenství a jednotě s Jeho Milostí, aniž sebe sama ztotožňujeme s bohem, což by se mohlo stát, pokud bychom se sjednocovali s Jeho podstatou.

Sjednocujeme se tedy s Bohem nikoli skrze Jeho podstatu, ale skrze Jeho nestvořené božské energie. To je tajemství naší pravoslavné víry i našeho života.

Západní heretici to ale nedokážou uznat. Jsou racionalisté a nerozlišují mezi Boží podstatou a energií. Podle nich je Bůh jen podstata a proto nemohou mluvit o zbožštění člověka. Neboť jak může být člověk zbožštěn, když západní theologové považují Boží energie ne za nestvořené, ale stvořené? A dále, jak může něco stvořeného, odděleného od Boha, zbožštit

člověka? Proto odmítají vůbec o zbožštění mluvit, aby se vyhnuli nebezpečí pantheismu. Co potom, uvážíme-li to, zůstane cílem lidského života? Jednoduše mravní zdokonalení, neboť pokud člověk nemůže být zbožštěn Boží Milostí skrze Jeho energie, co je smyslem jeho života? Pouze mravní zdokonalování a upevňování. Jenže mravní dokonalost je pro člověka málo. Nestačí nám jen stávat se lepšími a lepšími, konat mravné skutky. Naším konečným cílem je sjednocení s Bohem. To je smyslem stvoření veškerenstva, to je vytoužený cíl, naše radost, naše štěstí, naše naplnění.

Duše člověka, stvořeného k Božímu obrazu a podobě, touží po Bohu, baží po sjednocení s Ním. Nezáleží na tom, jak je člověk mravný či dobrý, ani kolik skvělých skutků vykonal, dokud nenalezne Boha a pokud se s Ním nesjednotí, nemůže nalézt útěchu, protože Bůh Všemohoucí vložil do srdce člověka svatou žízeň, božskou touhu, toto přání sjednotit se s Ním, dosáhnout zbožštění. Člověk má v sobě milostnou touhu, jíž se mu dostalo od Stvořitele, touhu milovat opravdově, silně, nesobecky, podobnou lásce Stvořitelově, který miloval svět i všechno stvoření. I člověk má moc takto milovat Boha, a to skrze tuto milostnou lásku a schopnost mysli. Toto směřování k svému Předobrazu by ale nebylo možné, kdyby člověk neměl uvnitř sebe obraz Boží. Neboť každý z nás je přece obrazem a naším předobrazem je sám Bůh. Obraz hledá svůj předobraz a pouze pokud jej nalezne, může v něm v pokoji spočinout.

Ve XIV. století vyvolal západní mnich Varlaam v církvi veliké pozdvižení. Slyšel totiž athonské mnichy mluvit o zbožštění, že po velikém zápase a očišťování skrze utrpení a množství modliteb, stanou se hodnými sjednocení s Bohem, obdrží prožitek Boha, dosáhnou zření Boha. Slyšel od mnichů, že pak zakoušejí Nestvořené světlo, takové, které viděli sv. apoštolové při proměnění Páně na hoře Tábor. Ale Varlaam svou racionalistickou a kacířskou myslí nebyl schopen pochopit opravdovost prožitků pokorných athonských mnichů a obvinil je z klamu, herese a pohanství. Nemaje potuchy o rozlišení mezi Boží podstatou a nestvořenou energií, domníval se, že není možno zřít Boží Milost.

A tehdy zjevila milost Boží velikého a osvětleného učitele naší církve, athonského mnicha sv. Řehoře Palamu, potomního arcibiskupa v Soluni. S velkou moudrostí a osvětlením od Boha, a samozřejmě s nezbytnou osobní zkušeností, kázal, mnoho psal a vyučoval, v souladu s Písmem sv. a sv. tradicí církve, že světlo Boží Milosti je nestvořené, že jsou to Boží energie. Tvrdil, že lidé, dosáhnuvší zbožštění, mohou opravdu zřít toto světlo jako nejvyšší, nejjistější prožitek zbožštění, a že tento stav lze u nich i pozorovat. Je to zření slávy Boží, Jeho záře, tzv. tábořského světla (od hory Tábor), světlo Kristova zmrtevýchvstání i světlo Letnic a „jasný oblak“ Starého zákona. Opravdové, nestvořené Boží světlo, a ne jen pouhý symbol, jak mylně věřil Varlaam a jeho druhové.

Až později celá církev na třech velkých synodách v Cařihradě dala za pravdu sv. Řehoři Palamovi prohlásila, že život v Kristu není jen zmravnění člověka, nýbrž jeho zbožštění, což znamená podíl na slávě Boží a zření Boha, Jeho Milosti a nestvořeného světla.

Sv. Řehoři Palamovi jsme zavázáni velkou vděčností, neboť osvětlen přijal od Boha a nám skrze své učení a zkušenost předal učení církve a věčnou zkušenost zbožštění člověka. Křesťan není křesťanem, protože mluví o Bohu, ale proto, že má zkušenost Boha. Podobně jako když někoho opravdově milujeme a mluvíme s ním, cítíme se s ním zajedno, máme z něj radost-a to se děje i ve společenství člověka s Bohem. Není to jen vnějškový vztah, ale tajemná jednota Boha a člověka v Duchu Svatém.

Až dodnes římská katolická církev má za to, že Boží Milost, Boží energie, je stvořená. Naneštěstí je to jeden z mnoha rozdílů mezi námi, který by měl být vážně nastolen v theologickém dialogu s římskými katolíky. Filioque, primát papeže i jeho neomylnost, to nejsou jediné podstatné rozdíly mezi pravoslavnými a katolíky. Je ještě více bodů než ty výše zmíněné. Pokud třeba katolíci nepřijmou učení o nestvořené Boží Milosti, nemůžeme se s nimi smířit ani kdyby přijali vše ostatní. Konec konců, jak může být zbožštění naplněno, když je milost stvořená a nikoli nestvořená energie Přesvatého Ducha?

PŘEDPOKLADY ZBOŽŠTĚNÍ

Samozřejmě, jak tvrdí sv. otcové, můžeme dosáhnout zbožštění v církvi. Přesto ale zbožštění dostáváme od Boha, není to něco, čeho bychom mohli dosáhnout sami od sebe.

Samozřejmě, musíme mít touhu, musíme zápasit a připravovat se, abychom byli hodni přijmout a uchovat tento veliký Boží dar, neboť Bůh nechce nic učinit bez našeho souhlasu. A přece je zbožštění darem od Boha. Proto říkají sv. otcové, že člověk na jedné straně „zakouší“ zbožštění, zatím co Bůh na druhé straně zbožštění „koná“.

Na tomto místě chceme vytyčit několik opravdu nezbytných podmínek pro cestu člověka ku zbožštění.

a) Pokora

Podle sv. otců je prvním předpokladem zbožštění pokora. Člověk nemůže kráčet po cestě zbožštění, přijímat Boží Milost ani vcházet ve společenství s Bohem bez pozeňané pokory. Pokora je třeba už k tomu, abychom poznali, že zbožštění je smyslem života. Jak bychom bez pokory mohli poznat, že smysl života leží mimo nás-tedy v Bohu?

Jak je člověk egoistický, sebestředný, rádoby soběstačný, jak považuje sám sebe za pevný bod a smysl svého života! Domnívá se, že může sám sebe učinit dokonalým, sám si určovat pravidla, sám sebe zbožštit... Je to ostatně duch dnešní civilizace, filosofie i politiky: snaha vytvořit lepší, spravedlivější svět, ale samostatně, postavivše člověka do středu bez jakéhokoli vztahu k Bohu, bez vědomí, že Bůh je pramen všeho dobra. To je omyl táhnoucí se od Adama, který si myslel, že se může stát bohem a dojít naplnění vlastními silami. A všechny humanistické názory všech dob pramení z Adamova omylu. Nepovažují obecenství s Bohem za nutné pro dosažení dokonalosti.

V pravoslaví naopak je středem věcí nikoli člověk, ale Bohočlověk, Ježíš Kristus. A všechna ostatní vyznání, tedy protestanté, papeženci, zednáři i jehovisté, ateisté, zkrátka všichni jinoslavní, mají společného jmenovatele: člověka ve středu věcí. Pro nás je ale středem Kristus. Je tedy snadné státi se kacířem-jehovistou, zednářem či jiným-ale těžké státi se pravoslavným. Chceš-li se totiž státi pravoslavným křesťanem, musíš přijmout Krista jako střed věcí. A nikoli sebe.

A tak je počátkem cesty ke zbožštění pokora, zejména proto, abychom poznali, že cíl našeho života není v nás, ale v našem Otci, Tvůrci a Stvořiteli.

Mimoto je třeba pokory, abychom poznali, že jsme nemocní, plní slabostí a vášní.

Každý, kdo počíná cestu zbožštění musí mít neustávající pokoru aby se stále udržel na této cestě. Protože když si začne myslet, že si počíná dobře a dělá pokrok vlastními silami, tehdy jej přemůže pýcha. Ztratí vše co zatím získal a musí začít znovu, s pokorou, mít před sebou své slabosti, nemocné lidství. Nesmí se spoléhat na sebe, ale jen na Boží Milost, aby se stále udržel na cestě zbožštění.

To je důvod, proč na nás v životech našich svatých tolik působí jejich veliká pokora. Ačkoli měli velmi blízko k Bohu, spočívali v Božím světle, ačkoli konali zázraky a po smrti byli i „myrotočiví“, považovali se zároveň za nehodné, vzdálené daleko od Boha a nejhorší z lidí. Ta veliká pokora z nich učinila bohy podle Milosti.

b) Askese

Otcové poznamenávají, že zbožštění má stupně, nejnižším počínaje a nejvyšším konče. Se získanou pokorou začínáme, s lítostí a trpělivostí, náš každodenní zápas v Kristu, uskutečňujeme Kristova přikázání, abychom se očistili od našich vášní. Mimo to říkají sv. otcové, že Bůh sám spočívá skrytě ve svých přikázáních a pokud je tedy křesťan dodržuje z lásky a víry v Krista, je ve společenství s Ním.

V souhlase se sv. otcí je toto první stupeň zbožštění, tzv. praxe (praxis). Je to praktický návod, počátek cesty zbožštění.

Samozřejmě, že to vůbec není snadné, protože boj za vykořenění vášní v našem nitru je těžký. Je zapotřebí mnohé úsilí, než kousek po kousku očistíme naše ladem ležící nitro od „trní a kamení“ našich vášní a duchovně jej zúrodníme, aby sémě Božího slova mohlo vzejít a vydat úrodu. K tomu je nutná neustálé a nezměrné úsilí v boji se sebou samými. Proto Pán řekl: „...království nebeské násilí trpí, a ti, kteříž násilí činí, uchvacují je.“ (Mt 11, 12) A opět sv. otcové učí: „Dej krev a obdržíš Ducha.“ Jinými slovy, nemůže nikdo dostat Svatého Ducha, aniž by prolil krev svého srdce v boji za očistění od vášní, v boji za opravdové a hluboké pokání a

získání ctností.

Všechna ctnosti jsou ale jen projevy jediné veliké ctnosti, totiž lásky. Dosáhl-li křesťan lásky, dosáhl všech ctností. Láska je to, co vyhání z lidské duše příčinu všeho zla a všech vášní, což je podle sv. otců samolibost. všechno zlo v nás pramení z marnosti, kterou je nezdravá sebeláska. Proto naše církev pěstuje asketické úsilí. Bez něj by nebylo duchovního života, zápasu ani vzestupu. Proto jsme poslušni Boha, postíme se, konáme bdění, usilovně činíme celé hodiny zemní poklony, abychom se očistili od vášní. Pokud by naše církev přestala být asketickou, přestala by být církví pravoslavnou. všechny tyto věci pomáhají člověku zbavit se vášní a stát se bohem podle milosti.

Církevní otcové vybudovali velkolepou a důkladnou nauku o člověku, lidské duši i vášních. Podle otců má duše dvě stránky nebo síly: inteligentní a vášnivou. Ta vášnivá obsahuje bouřlivé a toužící síly duše. Ta inteligentní zase v sobě má všechny rozumové vlastnosti duše, tedy uvažování a myšlení. Bouřlivé síly mohou vyvolat kladné i záporné city-lásku i nenávist. Toužící síla vyvolává smyslnost a touhu po zábavě, lakotu, obžerství a další tělesné touhy, lidské vášně. Pokud tyto části duše, síly inteligentní, bouřlivé a toužící, nejsou očištěny, nemůže člověk ve svém nitru přijímat boží milost, nemůže být zbožštěn. Inteligentní část duše se očišťuje bdělostí, což je neustálé střežení mysli, tedy tím, že prodléváme u myšlenek dobrých a naopak zapuzujeme myšlenky zlé. Bouřlivá část duše se očišťuje láskou a konečně část toužící je očišťována střidmostí. A všechny dohromady jsou očišťovány modlitbou.

c) Svátosti a modlitba

Kristus proniká do lidského srdce skrze svátosti: křest, bířmování, zpověď, eucharistii. Křesťané, kteří jsou ve společenství s Kristem, v sobě, ve svém srdci, mají Boha i jeho Milost, neboť jsou pokřtěni, zpovídají se a přijímají svátost oltářní.

Vášně ale zastíňují Boží Milost jako popel zakrývá jiskry. Cvičením v ctnostech a modlitbami se ale srdce od vášní očišťuje, jiskry Boží Milosti vzplanou a věřící cítí v srdci Krista, který je středobodem jeho života.

Každá modlitba církve pomáhá očišťovat srdce. Existuje ale jedna zvláštní modlitba, která je obzvláště prospěšná. Je to „monologická“ modlitba nebo též „modlitba srdce“ či „Ježíšova modlitba“ a zní: „Pane Ježíši Kriste, Synu Boží, smiluj se nade mnou hříšným.“ Tato modlitba, která je ode dávna tradována na Athosu, má tu přednost, že je monologická, tedy jednovětná, a pomáhá snadno soustředit pozornost v naší mysli. Pomocí tohoto soustředění sestupuje naše mysl do srdce a díky obezřetnosti není vyrušována žádnými věcmi ani myšlenkami, ať dobrými či špatnými, a jen se snoubí s Bohem.

Praktikování takovéto „modlitby srdce“, která se časem, z Boží Milosti, může stát neustávající, je vědou samo o sobě, svatým uměním, které naši pravoslavní světcí podrobně popisují ve svých spisech a v obsáhlém výboru textů sv. otců zvaném Filokalie.

Tato modlitba lidem pomáhá a dává jim radost. Když křesťan dělá pokroky v této modlitbě, a pokud zároveň žije v souladu s příkázáními Krista i církve, pak je hoden zakusit prožitek Boží Milosti. Začíná jakoby ochutnávat sladkost obecenství s Bohem a zažívat sám slova žalmu „Okuste a vizte, jak dobrý jest Hospodin.“ (Ž 34, 9) Pro nás pravoslavné není totiž Bůh jen jakási idea, něco, o čem jen přemýšlíme, mluvíme, čteme. Je to osoba, se kterou vcházíme do živého a osobního obecenství, něco, s čím žijeme a co a zažíváme. Pak teprve pochopíme, jak veliká, nevýslovná a nepopsatelná radost je mít v sobě Krista a být pravoslavným křesťanem.

Pro křesťany, kteří žijí ve světě, uprostřed mnoha denních starostí a činností, je to velká pomoc, najít nakonec alespoň pár minut klidu na praktikování Ježíšovy modlitby.

Samozřejmě, že všechna námaha a služba konaná podle Boží vůle, pokud je činěna s pokorou a láskou, činí křesťana svatým. Ale modlitba je naprosto nezbytná. V klidné místnosti (doporučuje se nechat svítit jen malou olejovou lampičku před ikonami a zapálit kadidlo), co nejdál od hluku a denního shonu a po chvíli odpočinku od přemýšlení, může křesťan ponořit svou mysl do srdce za odříkávání modlitby „Pane Ježíši Kriste, Synu Boží, smiluj se nade mnou hříšným.“ Jaké zklidnění a posila pro duši pochází z onoho Božího míru! Jakou velkou podporu skýtá tato modlitba duši po celý den, takže ta setrvává v pokoji podráždění či úzkosti. A díky tomu jsou všechny duševní síly v rovnováze a jednotě.

Někteří lidé hledají kousek duchovního klidu skrze umělé prostředky na jiných klamavých či rovnou ďábelských místech, jako například v tzv. východních náboženstvích. Skrze tělesná cvičení, meditace atd. se snaží najít pokoj, dosáhnout rovnováhy duše a těla. Chybou je, že člověk v takové situaci, pokoušející se odpoutat se od různých myšlenek a hmotného světa, ve skutečnosti nerozmlouvá s Bohem, ale vede samomluvu sám se sebou. Skončí zase u člověka a tak dál chřadne.

ZKUŠENOST ZBOŽŠTĚNÍ

Zkušenost zbožštění je úměrná stupni očištění. Čím více je kdo očištěn od vášní, tím hlubšího prožitku Boha se mu dostává, zří Boha, jak je řečeno: „Blahoslavení čistého srdce, nebo oni Boha viděti budou.“ (Mt 5, 4)

Pokud začneme litovat svých hříchů, zpovídat se z nich a plakati nad nimi, tehdy obdržíme první prožitky Boží Milosti. Jsou to nejprve slzy lítosti, které naplňují duši nevýslovnou radostí a následně hlubokým pokojem. Proto se tento smutek nazývá smutkem radostným (světlym), jak pravil Pán ve svých blahoslavenstvích: „Blahoslaveni lkající, nebo oni potěšeni budou.“ (Mt 5, 4)

Později dosahuje člověk vyšších stupňů, jako je Boží osvícení, kdy je mysl osvícena a vidí věci, svět i lidi, z jiné perspektivy. Následkem toho roste v člověku láska k Bohu a přicházejí další slzy, vyšší než byly předchozí, slzy lásky k Bohu, slzy milostné touhy po NĚm. Pro hříchy už člověk nepláče, neboť je přesvědčen, že mu Bůh už odpustil. Tyto slzy, které přinášejí do duše větší požehnání, štěstí i pokoje, jsou vyšším prožitkem zbožštění.

Dále dosahuje člověk bezvášnivosti, života oproštěného od zlojárných vášní a hříšných slabostí; je naplněn mírem, mírně odpovídá i na jakékoli vnější násilí, je oproštěn od pýchy, nenávisti, potměšilosti a tělesných žádostí.

To je druhý stupeň zbožštění, tzv. „theoria“ (doslova „zření Boha“).

Člověk, jsa takto očištěn od vášní, je osvícen Sv. Duchem, zalit září a zbožštěn. Theoria, jak řečeno, znamená „zření“, zření Boha. K tomu, abychom ale Boha vůbec mohli zřít, je nutno, abychom byli zbožštěni. Proto platí, že zření Boha znamená, že jsme zbožštěni.

Je-li člověk skutečně očištěn a oddal-li se cele Bohu, pak zažívá největší (lidskou) zkušenost Boží Milosti, čímž je podle sv. otců vidění nestvořeného Božího světla. To ale zakoušejí jen ti, kdo postoupili velmi daleko na cestě zbožštění, jen velmi málo jednotlivců v každé generaci. Svatí Boží zří právě takové světlo a sami jsou v něm někdy viděni, což se na svatých ikonách zpodobňuje svatozáří.

Pro příklad: v životě sv. Basila Velikého čteme, že když se světec modlil ve své cele, spatřili ostatní (samozřejmě ti, kdo byli hodni to uvidět), že on sám i jeho cela je zalita nestvořeným Božím světlem, světlem Boží Milosti. I v životech sv. novomučedníků čteme, kterak poté, co Turci jejich strašlivě zmučená těla vyvěsili na náměstích pro výstrahu ostatním křesťanům, mnohokrát bylo v noci vidět světlo zářící kolem nich. Svítalo tak jasně a viditelně, že turečtí okupanti nařídili těla sundat, neboť to byl jasný důkaz pravdy pravoslavné víry. Chtěli se tak vyhnout ponížení v očích křesťanů, kteří viděl, kterak Bůh oslavil své svaté mučedníky.

Milost zbožštění je schopna uchovat těla světců neporušená, jako sv. ostatky, takže z nich vyté myro a činí zázraky. Jak tvrdil sv. Řehoř Palama, Boží Milost, spojivší se s duší světce, usídli se v celém jeho těle a prostoupí jej milostí. A nejen jeho tělo, ale i jeho hrob, jeho ikonu, jeho chrám... To je důvod, proč uctíváme a líbáme ikony, sv. ostatky, hroby i chrámy různých světců. Mají v sobě totiž něco z Boží Milosti, neboť světec byl v duši sjednocen s Bohem, byl zbožštěn.

Proto v církvi zažíváme Milost zbožštění nejen duší, ale i tělem. Tělo, které se namáhá spolu s duší, je zajisté spolu s duší oslaveno, jako chrám Ducha Sv., který v něm přebývá.

Tato Milost vyzařuje z Našeho Pána, Bohočlověka Ježíše Krista, a Přesvatá Bohorodice ji vylévá na všechny svaté a nakonec i na nás, nehodné.

Je ovšem dobré zmínit, že ne všechny prožitky, které křesťan zažije, jsou skutečně prožitky

zbožštění nebo vůbec prožitky duchovní. mnoho lidí mohou oklamat zážitky démonické nebo jen duševní. Abychom se vyhnuli nebezpečí klamu či ovlivnění demony, musíme všechny své zážitky pokorně vyjevovat svému duchovnímu otci. Ten, osvícený Bohem, pozorně posoudí, zda jsou opravdové či nikoli a podle toho povede svěřenou duši. Obecně řečeno, poslušnost k duchovnímu otci je jeden z nejvlastnějších rysů našeho duchovního života, skrze nějž dosahujeme ducha církevní kázně v Kristu a tím je umožněn náš spravedlivý zápas, vedoucí nás k jednotě s Bohem.

V církvi existuje jedno dílčí, obzvláštní „místo“ zbožštění, totiž mnišství. Tu se mnichům, dosáhnuvším svatosti, dostává mimořádně hlubokých prožitků sjednocení s Bohem. Proto jsou mniši, mající podíl na zbožštění i svatosti, oporou celé církve. Podle dávné tradice naší svaté církve, jak věříme my křesťané, přináší stálý zbožný zápas mnichů užitek všem zápasícím křesťanům na světě. Odtud mají v pravoslavné církvi zbožní lidé hlubokou úctu k mnišství.

Ostatně v církvi máme podíl na obcování svatých, máme i prožitek i radost sjednocení s Kristem. Tím míníme, že v církvi nejsme osamocenými údy, nýbrž jednotou, bratrstvím, společností bratří, nejen mezi sebou, ale spolu se svatými Božími, ať živými či zesnulými, neboť smrt nedokáže rozloučit křesťany. Smrt je nerozlučí, protože jsou všichni jedno ve vzkříšeném těle Kristově.

Z toho důvodu je každou neděli slavena svatá liturgie, abychom na ní byli všichni přítomni a spolu s námi i andělé a svatí všech věků. A rovněž naši zesulí příbuzní a přátelé, pokud samozřejmě byli sjednoceni s Kristem. Ti všichni jsou tu přítomni a tajemně s námi obcují, ne jen vnějškově, ale v Kristu. To je dobře patrné při proskomidii, když se na diskos kolem beránka kladou částičky za bohorodičku, svaté a živé i zesulé křesťany. Po proměnění sv. darů jsou potom všechny částičky vnořeny do krve Kristovy. To je veliké požehnání církve, neboť jako její údové můžeme vcházet v obecenství nejen s Bohem, ale i mezi sebounavzajem, jakožto údové Kristova těla.

Hlavou tohoto svatého těla je sám Kristus. A tak se život vlévá z hlavy do celého těla. Tělo má samozřejmě živé údy, ale ne všechny údy jsou stejně silné a ne všechny jsou zcela zdravé. Mnoho z nás náleží do této skupiny. A přesto proudí život, tedy zdravá krev, od samého Krista a jeho živých údů k těm méně zdravým, kteří se tak kousek po kousku uzdravují a sílí. To je důvod, proč máme být údové církve, neboť jen tak se nám dostává zdraví a života, neboť ve stavu odcizení od církve není možno uzdravení ani oživení.

To všechno, samozřejmě, není jednorázová záležitost. Během celého života musí pravoslavný křesťan neustále zápasit, aby jen pozvolna získával v lůně církve Boží Milost, zápasit s pokorou, pokáním a za pomoci modliteb a svátostí, aby tak dosáhl svatosti a zbožštění.

A to je také smyslem našeho života, nejvyšším jeho cílem. Není důležité, v jakém stavu se právě teď nacházíme. to, co má smysl, je náš zápas, kterému Bůh hojně žehná nyní i do budoucna.

PROČ JE MNOHO LIDÍ NEÚSPĚŠNÝCH V DOSAHOVÁNÍ ZBOŽŠTĚNÍ?

Ačkoli máme přijmout povolání k onomu vysokému cíli, totiž sjednocení s Bohem, k tomu, abychom se stali bohy podle Milosti, ačkoli máme využít tohoto velikého požehnání, pro které nás stvořil náš Stvořitel a Tvůrce, přece často žijeme tak, jako by nejvyšší a nejhlubší cíl našeho života vůbec neexistoval. A tak je náš život plný neúspěchů. Ale protože nás Bůh stvořil, abychom byli zbožštění, je celý náš život neúspěšný, pokud jsme neúspěšní ve snaze o zbožštění.

Zmiňme nyní několik důvodů takového neúspěchu:

a) Oddanost světským starostem

Můžeme dělat mnoho dobrých a krásných věcí, studovat, mít zaměstnání, rodinu, mít štěstí nebo se věnovat dobročinnosti. Pokud ale vnímáme a žijeme život eucharisticky, tedy jako by byl Božím darem, potom za vším vidíme Boha a vše se tak pro nás stává cestou ke sjednocení s Ním. Ale pokud se s Bohem nesjednotíme, chřadneme a vše je marností.

Lidé obvykle chřadnou, protože jsou oklamáni a považují za smysl života druhořadé věci.

Nepovažují zbožštění za první a nejdůležitější cíl, jsou zcela upoutáni časnými věcmi. víc než oddaně směřují k druhořadým cílům a zapominají, že „jednohoť jest potřebí.“ (Lk 10, 42)

Zvláště dnes jsou lidé neustále něčím zaměstnání a pořád někam spěchají (možná právě to je dábelický plán na oklamání vyvolených) jako důsledek naprosté nedbalosti o spasení. Například: dnes se musíme učit, musíme číst, takže není čas se modlit, není čas jít na bohoslužby, není čas na vyznání víry, na sv. přijímání! Na zítřek máme zase dojednáno několik setkání a schůzek, musíme splnit společenských i osobních povinností-a kde potom vzít čas na Boha? Den na to se máme účastnit svatby a dalších rodinných záležitostí, takže je přece zcela nemožné zabývat se ještě duchovními věcmi! Stále dokola opakujeme Bohu: „...nemohu přijíti, ...prosím tebe, vymluv mne.“ (Lk 14, 19-20)

A tak všechno krásné a řádné ztrácí svou cenu. Neboť výše uvedené věci mají svou skutečnou, nejnižší hodnotu jen tehdy, působí-li při nich Boží Milost, jinými slovy, jsou-li konány k Boží slávě. Mají skutečnou, vnitřní hodnotu, pokud nepřestaneme toužit a hledat to, co se skrývá za studiem, za zaměstnáním, za rodinou a za všemi dalšími dobrými a svatými povinnostmi a činnostmi. Vše má svou pravou hodnotu, pokud nepřestaneme toužit po zbožštění. Tak nabývá všechno svého skutečného významu i perspektiv do věčnosti a přináší nám užitek.

Řekl Pán: „Ale hledejte nejprv království Božího a spravedlnosti jeho, a toto vše bude vám přidáno.“ (Mt 6, 33) Ono království Boží je zbožštění, získávání Milosti Ducha Sv. A když Boží Milost vejde do člověka a panuje v něm, pak v něm vládne sám Bůh. Skrze tyto zbožštěné lidi pak boží Milost zasahuje i do životů ostatních lidí a my tak máme obecenství s Božím královstvím.

Jak učí sv. otcové, v modlitbě Páně značí slova „přijď království Tvé“ vlastně „přijď Milost Sv. Ducha“. A dostane-li se někomu této Milosti, je zbožštěn.

b) Ulpívání na mravnosti

Bohužel, jak už bylo řečeno, duch moralisování, který omezuje život křesťana jen na mravní sebezdokonalení, postihuje velmi rozsáhle a zlobně křesťanskou zbožnost i duchovnost v našem století. Působením západních vlivů přestáváme usilovat o zbožštění.

Ovšem učení o mravním sebezdokonalování je anthropocentrické, umísťuje člověka do středu života. Už ne Boží Milost, ale lidské úsilí je hlavní a máme tak dojem, že nás spasí naše mravní zásady, a ne Boží Milost. Proto jsme za tohoto stavu věcí zbaveni skutečného prožívání Boha a naše duše nenachází skutečnou útěchu, aniž je uhašena její žízeň. Tato cesta, která byla neúspěšně vyzkoušena lidmi, nemajícími zakotvení ve skutečném duchu Boží církve, je z velké míry odpovědná za nárůst ateismu a za bezbarvý duchovní život mnoha našich bližních, zejména pak mládeže.

My rodičové, učitelé, duchovní a všichni služebníci církve, bychom měli ve svých kázáních, v nedělních školách i kdekoli jinde namísto jalových řečí o sebezdokonalování spíše vést křesťany ke zbožštění, což je ve shodě se skutečným duchem naší církve i s jejími zkušenostmi. neboť samy ctnosti, jakkoli vysoké, nemohou se stát smyslem křesťanova života, ale jsou pouze prostředkem, cestou a přípravou k dosažení zbožštění, Milosti Ducha Sv., jak učil v epigramech sv. Serafím Sarovský.

c) Anthropocentrický humanismus

Samostatný humanismus jako společensko-filosofický systém, oddělený od Boha a nezávislý na Něm, vede k civilizaci, založené na sobectví a je tak slepou uličkou pro dnešního člověka. Ve jménu takzvaného uvědomění si hodnoty a osvobození člověka nás vede k odcizení od naší pravoslavné víry. Jenže, může být pro člověka větší hodnota, než jeho zbožštění?

VÝZNAM DUCHOVNÍHO VEDENÍ PŘI ZBOŽŠTĚNÍ

Duchovní vedení, které poskytuje naše pravoslavná církev skrze bohoslužby, svatootcovskou teologii a mnišský život, je vedení, které směřuje ku zbožštění, je „theanthropocentrické“ s Kristem jako vtěleným Bohem ve středu. Veliká radost vstoupí do našeho života uvědomíme-li si velikost našeho předurčení a hojnost požehnání, která nás čeká.

Duchovní vedení učiní sladkými všechny bolesti, obtíže i životní smutky vyhlídkou na zbožštění.

Pokud zápasíme s jasnou vyhlídkou zbožštění jako ti, kdo se mají stát bohy, pak vidíme cosi odlišného než ostatní a náš postoj k bližním se tak mění. Oč hlubší a lepší je tak duchovní vedení, které potom my sami poskytujeme svým dětem! Oč bohuběji mohou potom otec a matka milovat a ctít své děti a plnit svůj závazek a svaté poslání, které ke svým dětem mají: pomáhat jim v dosažení zbožštění, cíle, pro něž, s Boží pomocí, přišly na svět! ale jak, samozřejmě, mohou rodiče svým dětem pomoci, když sami ke zbožštění nesměřují? Avšak! Kolik sebeúcty, zdravé hrdosti a nikoli sobecké či atheistické pýchy získáme, jestliže uskutečníme onen velký cíl, pro něž jsme byli stvořeni...

Svatí otcové a církevní theologové praví, že překonáním antropocentrického názoru na svět, plodu našeho egoismu a sebelásky, stáváme se opravdovými osobami, skutečnými lidskými bytostmi. Setkáváme se s Bohem s úctou a láskou. I s našimi bližními obcujeme s velmi uctivě a důstojně, nepovažující je předmět zábavy či dokonce využívání, ale za obraz Boží, předurčený ke zbožštění.

Dokud jsme uzavřeni sami v sobě, ve svém já, jsme jedinci, nikoli osoby. V okamžiku, kdy vystoupíme, v souladu s duchovním vedením, tedy Boží Milostí podpořenou naším úsilím (tzv. synergie), z naší uzavřené existence a začneme milovat Boha a dávat se stále více Jemu i bližním, stáváme se skutečnými osobami. Jinými slovy: setká-li se naše „já“ s Božím „Ty“ a s „ty“ našich bratří, potom začínáme objevovat ztracený smysl nás samých ve společenství zbožštění, zbožštění, pro něž, jak řečeno, jsme byli stvořeni. Můžeme se otevřít a obcovat s ostatními a milovat je nikoli už sobecky, ale upřímně.

To je také duch sv. liturgie, při níž se učíme překonávat své hranice a osobní zájmy, které ovládá ďábel, hřích a vášně, a učíme se být otevřeni k obecnství oběti a lásky v Kristu.

Vědomí tohoto velikého povolání (tedy zbožštění) člověka opravdově potěšuje a naplňuje. Pravoslavný humanismus naší církve je založen právě na onom velikém povolání každého člověka a proto směřuje všechny jeho síly k nejvyšší metě.

Který jiný humanismus, jakkoli pokrokově nebo liberálně může vypadat, je tak revoluční, jako humanismus pravoslavné církve, umožňující člověku stát se bohem? Vskutku tak vysoký humanismus lze najít jedině uvnitř církve.

Obzvláště v naší době je mnoho těch, kdo se snaží ostatní, zejména mladé lidi, oklamat řečmi o svém pseudohumanismu, který ale ve skutečnosti pokřivený a člověka nenaplňuje. A proto je nesmírně důležité zdůraznit zde nutnost duchovního vedení církve.

DŮSLEDKY DUCHOVNÍHO VEDĚNÍ, KTERÉ NESMĚŘUJE KE ZBOŽŠTĚNÍ

Mladí lidé dnes hledají stále nové zážitky. My starší předáváme našim dětem jen únavu z materialistického světa a rozumářské společnosti a děti, jakožto obrazy Boží (které jsou povolány aby se staly bohy podle Milosti), se snaží najít něco vyššího za rozumovými formami materialistické filosofie a atheistického vzdělání, které jim nabízíme. Hledají prožitky skutečného života, ale nejsou už ochotni slyšet o Bohu. Touží po zážitku Boha, Jeho světla, Jeho milosti. Neuvědomují si ale, že útěchu a prožitky, které hledají, jim může poskytnout církev. Mnoho z nich však hledá marně východisko v různých jiných laciných náhražkách, v hledání čehosi nelogického a nadlogického.

Některé to přitahuje k východní mystice, jako je jóga, jiné k okultismu či gnosticismu a později, bohužel i ke skutečnému satanismu.

Co se týče mravnosti, neznají dnes mladí lidé žádná omezení. V životě, který je „vykleštěný“ a odcizený od svého smyslu a cíle, sjednocení člověka s Bohem, jsou beze smyslu i všechna mravní pravidla. Odtud plyne i nárůst terorismu či anarchie. Mnoho lidí se snaží realizovat svou vnitřní sílu, ale nemohou to učinit, protože jim chybí duchovní vedení ke zbožštění a sklouznou často k různým výstřelkům a k násilí na bližních.

Mnoho mladých lidí, a nejen jich, mrhá v požitkářství a tělesných potěšeních drahocenný čas vyměřený k životu i své síly, dané Bohem k dosažení zbožštění. Naneštěstí se dnes, a velmi

často i s podporou státu, stává požitkářství a tělesná potěšení idolem, dnešním „bohem“, působícím velkou škodu na tělech i duších mladých lidí.

Jiní žijí bez jakýchkoli ideálů a utrácejí svůj život v různých nesmyslných, nezajímavých a škodlivých činnostech. A další zase nacházejí potěšení v závodění a neobvyklé rychlosti v ulicích, která má nebezpečné následky: zranění nebo i smrt. A konečně někteří, po mnohém bloudění, upadnou zcela do démonické závislosti na drogách, nové pohromy našeho století.

Nakonec mnoho mladých lidí, po relativně krátkém životě plném nezdarů a zklamání, učiní vědomě či nevědomě konec svému trápení a marnému hledání východiska-bohužel, tím nejhorším aktem zoufalství, sebevraždou...

Ale neztracujme všechny ty mládence a dívky, kteří dělají takové nerozumé a zhoubné věci. Jsou to mladí lidé, děti, děti naše i Boží, které jsou rozčarovány materialistickou, sobeckou společností, kterou jim nabízíme. Nenašli smysl, pro nějž byly stvořeny, skutečný, „věčný“ důvod existence, který my jsme jim nedokázali ukázat, a proto setrvávají v nevědomosti. nevědí o velikém smyslu lidského života, o zbožštění. A nenaleznuvše pokoj v žádné jiné věci, propadají zoufalství v těch podobách, které byly popsány výše.

Dnes mnoho pastýřů naší svaté církve, mnoho biskupů, kněží, duchovních otců i laických bratří, vedeno nezištnou láskou, se denně věnují duchovnímu vedení mladých lidí. A těmto pastýřům jsme vděčni za jejich oběť a spolupůsobení, za jejich bohuľibou práci a za snahu s pomocí Boží Milosti spasit a posvětit duše, za které Kristus zemřel.

Svatá hora Athos pokorně pomáhá a podporuje církev v jejím velikém zápase. Zahrada Bohorodičky je zvláštní místo Božího posvěcení a míru, raduje se z požehnání zbožštění a živého obecenství s Bohem, má silné jasné prožívání Boží milosti i Jeho světla.

Proto mnoho našich bližních, většinou mladých lidí, hledá obohacení, posílení a obrození v Kristu v pouti na Athos nebo dokonce v přijetí mnišského roucha. Na této cestě pociťují Boha ve svém životě. Začínají cítit, že pravoslavný, křesťanský život a duchovní zápas je jejich největší radost a nejvyšší smysl jejich existence. Jinými slovy, okusí něco z onoho velikého Božího daru daného lidstvu, totiž zbožštění.

A tak nezapomínejme my všichni, pastýři církve, theologové a katecheti, na nutnost duchovního vedení církve při zbožštění. Skrze ně nejen mladí lidé, ale i my nehodní dostáváme s Boží Milostí, skrze každodenní zápas za slzy pokání a poslušnost svatým přikázáním Božím, možnost zakoušet Boží požehnání, sjednocení se s Ním. Možnost hluboce se radovat už v tomto životě a zároveň zasloužit si štěstí a požehnání na věčnosti.

Proto bez přestání vzdávejme díky našemu Pánu za dar zbožštění, který je darem Jeho lásky. A odpovězme na Jeho lásku láskou naší, neboť Pán si přeje naše zbožštění. Neboť právě proto se Bůh stal člověkem a zemřel na kříži aby zářil jako Slunce mezi slunci, jako Bůh mezi bohy.

Z angličtiny přeložil Jakub Jiří Jukl